

Paul Boghossian –
 Christopher Peacocke (vyd.)
 NEW ESSAYS
 ON THE A PRIORI

New York – Oxford (Oxford University Press) 2000, XI + 478 str.

Není třeba příliš se rozepisovat o zásadní úloze, kterou problematika poznání nezávislého na zkušenosti (pro něž se zhruba od 17. století užívá označení „poznání *a priori*“) hrála a hraje v západní filosofii; postačí připomenout, že tato epistemologická kategorie se tradičně chápala jako rozhodující pro samo vymezení racionality jako média filosofického myšlení a pro ustavení zřejmosti a nezvratné jistoty určitých poznatků. Pro svůj sborník věnovaný právě problematice této klíčové kategorie se Paulu Boghossianovi a Christopheru Peacockovi, kolegům-profesorům na New York University, podařilo získat vskutku vybranou společnost přispěvatelů důstojně reprezentující současný stav bádání ohledně apriority v angloamerické filosofické komunitě: pro většinu z nich je právě epistemologie hlavním předmětem zájmu a mnozí jsou v této oblasti autory významných publikací.

Vzhledem k fundamentálnímu charakteru a historické zatíženosti problematiky apriority nepřekvapuje, že jednotlivé příspěvky sborníku se výrazně odlišují ve volbě tématu i v metodě výkladu. Přesto tu lze vysledovat jistou výraznou tematickou linii: je jí vyrovnávání se s odkazem W. V. Quina, jehož hluboký skepticismus

ohledně kategorie apriority dominoval diskusím druhé poloviny 20. století. Tuto linii také oba editoři deklarují ve svém výtečném *Úvodu*. Sleduje ji více než polovina příspěvků, a navíc právě v jejím světle se zdá nabývat plastičtějšího smyslu onen atribut „nové“, který esejím připisuje název sborníku: příslušné příspěvky lze vskutku číst jako pokusy o nové uchopení kategorie apriority, vedené otázkou, zda a jak ji po Quinově výkonu lze vůbec učinit smysluplnou. Právě na tyto texty zaměřím svou pozornost; ostatní zmíním jen okrajově.

Quine zakládá jednu ze svých základních strategií, jež uplatňuje při kritice rozlišení mezi apriorními a aposteriorními poznatky, na odmítnutí existence tzv. „metafyzicky analytických vět“ (tj. vět chápaných jako pravdivé *výhradně* na základě významu výrazů, jimiž jsou konstituovány), přičemž předpokládá těsnou vazbu mezi apriorním poznáním a uchopením významu. Šest ze sedmnácti příspěvků sborníku lze číst jako implicitní reakci na tuto strategii.

Eseje Hartryho Fielda *Apriority as an Evaluative Notion* a Petera Railtona *A Priori Rules: Wittgenstein on the Normativity of Logic* představují pokusy o zneškodnění Quinovy argumentace na základě radikálního zrušení svazku mezi aprioritou a samotným pojmem významu, totiž prostřednictvím pozitivního vysvětlení možnosti apriorního poznání zcela *bez* poukazu k pojmu významu.

Field takto vypracovává tzv. „nefaktualistický“ přístup ke kategorii apriority. Nejprve ukazuje, že některá deduktivní, induktivní a perceptuální (tj. při přijímání přesvědčení na zá-

kladě svědectví smyslů se uplatňují) pravidla je nevyhnutelně chápat jako vposled „nekrytě rozumná“ [default reasonable], tj. jako prozatímně přijímaná bez ospravedlnění a v tomto smyslu jako „slabě apriorní“. Pak přechází ke kruciólní otázce kritérií „rozumnosti“ v daném kontextu „nekrytých“ metod a po kritice variant „faktualistických“ řešení, která chápou epistemologické kategorie jako čistě faktuální vlastnosti (tj. vlastnosti náležející pravidlům, resp. metodám nezávisle na jejich vztahu k hodnotovým systémům poznávajícího, resp. komunity poznávajících), nakonec navrhuje jako alternativu tzv. „evaluační“ přístup. Ten odmítá otázku, v čem rozumnost *spočívá*, jako pochybenou; to, že jistá pravidla a metody označujeme jako „rozumné“, podle něj znamená právě tolik, že je „hodnotíme ... na základě svých soudů ohledně toho, zda nás jejich uplatňování uspokojivě povede k pravdivým přesvědčením a k vyvarování se omylů“ (127).¹ Namísto otázky, *díky čemu* je rozumné uplatňovat bez ospravedlnění např. *modus ponens* – tento způsob tázání právě podle Fielda vede k přesvědčení o mysterióznosti kategorie apriority –, je tedy třeba se ptát: „[P]roč vysoce *hodnotit* metodologii, která připouští uplatňování *modu ponens* bez ospravedlnění?“ (128, první důraz můj). Field zavrhuje svůj výklad ukázkou toho, že přijmeme-li evaluativistickou perspektivu, lze některá pravidla hájit navíc jako empiricky nenarušitelná [indefeasible], a tedy – podle Fieldových kritérií – jako apri-

orní v tradičním, „silném“ smyslu. Při hodnocení Fieldovy pozice je třeba neztrácet ze zřetele, že se jedná o skutečnou alternativu vůči Quinovi: i podle Quina je sice volba základních epistemologických principů ryze pragmatickou záležitostí, zásadní rozdíl mezi oběma způsoby však spočívá v tom, že zatímco podle Quina i tyto principy čelí neméně než všechny ostatní poznatky „tribunálu zkušenosti“, konstruuje Field onen pragmatický moment tak, že tyto principy vposled dostojí tradičním kritériím apriority. Field obstojně čelí námitkám nechtěným relativistických implikací svého stanoviska. P. Boghossian však ve svém příspěvku (viz níže) dále namítá, že Fieldova koncepce „nekrytě rozumných“ přesvědčení neponechává žádný prostor pro *vysvětlení* toho, *proč* má určité přesvědčení o daném principu platit za „nekrytě rozumné“: „a tato námitka, domnívám se, je hodna pozornosti.“

P. Railton rozvíjí jiný způsob, jak z vysvětlování apriority vyloučit význam. Na pozadí interpretace pasáží z I. části Wittgensteinových *Filosofických zkoumání* navrhuje vymezit doménu apriority v termínech normativních pravidel. Ta pro praxi představují závazné regulativní standardy umožňující srovnávání poznatků a je pro ně podstatné, že jsou sice „kategorická“ v tom smyslu, že platí, ať už se fakticky zohledňují nebo ne, nesmí se nicméně chápat jako „super-normy“, které by předepisovaly, co se činit *má* (podobně jako úhelník za všech okolností určuje pravý úhel, nepředepisuje však, že např. všechny

desky určitého dřevěného výrobku mají být sesazeny pravoúhle). Railtonova esej působí vcelku poněkud matně: jeho výklad jako by se vždy zastavoval přesně v bodě, kde by čtenář očekával skutečnou konfrontaci s Quinovou radikální argumentací. Navíc jeho verze stratagématu „záchrany“ kategorie apriority jejím převedením z domény propozic do domény pravidel není bez zásadních obtíží. Svou verzi totiž staví na uchopení pravidel jako majících podstatně ne-kognitivní povahu; přitom však právě tvrzení ne-kognitivnosti jistých principů představuje jeden z typických quinovských manévrů při odmítnutí jejich apriority.

Příspěvky Ch. Peacocka, *Explaining the A Priori: The Programme of Moderate Rationalism*, P. Boghossiana, *Knowledge of Logic*, a Boba Halea a Crispina Wrighta, *Implicit Definition and the A Priori*, lze charakterizovat jako pokusy podlomit Quinem uvedenou základní strategii při kritice kategorie apriority v jiném místě. Na rozdíl od Fielda a Railtona se tito autoři hlásí k podstatné spojitosti mezi aprioritou a významem a soustřeďují se na jinou výzvu implikovanou v Quinově argumentaci, totiž – řečeno slovy editorů v *Úvodu* – rozvinout „modely způsobů, jak uchopení významu může přispívat k vysvětlení toho, jak je myslící oprávněn k [apriornímu] typu přechodu nebo přesvědčení, které přitom nemají co do činění s ideou metafyzicky analytické pravdy“ (7). Těžiště eseje Paula Horwiche, *Stipulation, Meaning, and Apriority*, pak spočívá v kritice základní strategie uvedených autorů.

Nejobecněji tuto základní strategii prezentuje Peacocke ve své programové eseji. Peacocke se hlásí k tradiční racionalistické intuici, podle níž „k povaze ... uchopení jistých pojmů náleží, že určité cesty, které vedou k přijetí propozic zahrnujících takové pojmy, jsou racionální a poskytují poznání těchto propozic, a to i v případě, že ony cesty nejsou co do ospravedlnování nijak vázány na vněmovou zkušenost“ (256). Tato intuice však podle něj vyžaduje doplnění přijatelným *vysvětlením* toho, jak chápání, resp. disponování pojmy této epistemologické kvality nabývá; a právě vypracování obecné formy takového vysvětlení je hlavním cílem jeho textu. Svůj „umírněně racionalistický“ přístup k tomuto úkolu Peacocke ostře odlišuje jednak od všech forem tzv. „rationalistického minimalismu“, určeného tezí, že „je-li W apriorní způsob, jak poznat, že p, pak to, že W je apriorní způsob, jak poznat, že p, je primitivně konstitutivní pro identitu jednoho nebo více pojmů v p“ (259) – umírněně racionalista je naproti tomu zavázán k *vysvětlení* toho, proč je daný způsob poznání apriorní, a to v termínech pojmů zahrnutých v poznávaném obsahu –, jednak od všech forem platonismu předpokládajícího jako podstatnou složku chápání postulat „kausálních či explanatorních vztahů mezi vlastnostmi věcí ve ‚třetí říši‘ pojmů či významů“ (262). Jak podle Peacocka vypadá ona obecná forma umírněně racionalistického vysvětlení apriorního statusu poznání daného obsahu esenciálně zahrnujícího např. pojmy C a D, poznání, k němuž se dospělo způsobem W? Podle Peacocka jde o nalezení

¹ Číslo v závorkách odkazují na strany originálního vydání.

tzv. „klíčové relace“ pro způsob W a daný obsah, která platí mezi následujícími termíny: (1) povahou pojmů C a D, (2) sémantickými hodnotami C a D a (3) způsobem W, a která je s to vysvětlit, proč je příslušné poznání apriorní. Značnou část eseje pak Peacocke věnuje exemplifikaci této myšlenky, tj. konstruování „klíčových relací“ pro jisté význačné případy poznatků tradičně chápaných jako apriorní. Vzhledem k rámcovému záměru zbavit vazbu mezi významem a aprioritou závislosti na „metafyzické analytičnosti“ je pro celý program zřejmě rozhodující obecná volba typu termínů modelové „klíčové relace“: mám za to, že zásadní je zde zahrnutí faktoru sémantických hodnot relevantních pojmů, neboť právě tím je vtažen do hry aspekt platnosti pravdivostních podmínek poznávaného obsahu, což – alespoň podle Peacocka – pro vymaňování z oblasti „metafyzické analytičnosti“ již postačuje.

Příspěvek P. Boghossiana jde ve stopách exemplifikační části Peacockovy eseje: na případě logiky ukazuje, jak implicitní definice logických konstant pomocí axiomů a odvozovacích pravidel, v nichž ony konstanty figurují, zakládají vysvětlení apriorního statusu poznání fundamentálních logických principů. Boghossianovým východiskem je otázka, zda – a pokud ano, jak – je vůbec *možné* ospravedlnit přesvědčení o universální platnosti základních logických odvozovacích pravidel tváří v tvář obtíži, že každé ospravedlnění hodné toho jména se zdá tato odvozovací pravidla již předpokládat. Autor nejprve probírá základní typy reakcí na tuto otázku a dospívá k závěru, že nejschůd-

nější je z faktualistických pozic kruhový charakter uvedeného ospravedlnování uznat a pokusit se ukázat, že tato kruhovost není právě ve zvláštním případě logických principů jejich ospravedlnění na překážku. Vtip jeho přístupu je v tom, že – jak tvrdí – vysvětlení toho, proč tomu tak je, bude *eo ipso* vysvětlením apriorního statusu přesvědčení o platnosti těchto principů. Jádrem pozitivní obhajoby těchto tezí je argument pro kondicionální tvrzení, že *jestliže* se význam logických konstant fixuje implicitními definicemi, *pak* platí: „jestliže M představuje pro S čistě významově-konstitutivní pravidlo [pro danou logickou konstantu], pak S je oprávněna [entitled] k vyvozování v souladu s M nezávisle na tom, zda podala výslovné ospravedlnění [justification] pro M“ (249). Z mnoha dalších podnětných bodů eseje uvedu jediný: Boghossian uznává, že ani jeho řešení nemůže *vyvrátit* postoj obezřelého skeptika; tvrdí však, že je-li myšlenka jeho eseje správná, je třeba „osvobodit“ epistemologii od zásady – implicitně ovládající epistemologické diskuse –, že právě schopnost vyvrátit skepticismus je „rozhodující pro to, zda máme pro danou propozici skutečnou záruku“ (253).

Neobhájeným Boghossianovým předpokladem však zůstává tvrzení, že implicitní definice může v některých případech být významově-konstitutivní způsobem, který umožňuje vykázat příslušné poznatky jako a priori ospravedlněné; a právě tento tzv. „sémantogenní“ předpoklad se stává cílem útoku v eseji P. Horwiche. Podle Horwiche hraje při obhajobě tohoto předpokladu, jak

jej podávají zastánci spojení apriority s kategorií významu, vždy klíčovou úlohu akt stipulace významu termínů pomocí postulátů fungujících jako implicitní definice těchto termínů; a Horwich chce ukázat, že analýza předpokladů tohoto aktu vede k výsledkům, v jejichž světle se tato „sémantogenní strategie“ ukáže být neudržitelná. Horwich nejprve ukazuje, že nutnou podmínkou pro stipulování pravdivosti souboru vět zahrnujících termín „f“ a platících za implicitní definici termínu „f“ (nazvěme takový soubor „#f“) je přesvědčení o pravdivosti tvrzení, že existuje jiný soubor vět (nazvěme jej „#x“) takový, že zahrnuje každou konsekvenci z „#f“ nezahrnující „f“. Dále Horwich klade zásadu: „#f“ jako implicitní definice pro „f“ je čistě významově-konstitutivní právě tehdy, když „#f“ nelze analyzovat na konjunkci takovou, že pouze některé členy konjunkce postačují k fixování významu „f“. Poté na příkladech fyziky a aritmetiky ukazuje, že rozhodnutí přijmout nějakou teorii „#f“ je vždy analyzovatelné na (1) $\exists x(\#x)$ a (2) $(\exists x(\#x) \rightarrow \#f)$, tvrdí, že podobná analýza platí i pro logiku, a uzavírá, že stipulace, že „f“ znamená cokoli, co činí „#f“ pravdivým, *není* ani v těchto případech čistě významově-konstitutivní: takový charakter má spíše kondicionál (2). Podle Horwiche z toho pro „sémantogenní strategii“ plynou mj. tyto neblahé závěry: Z apriority stipulace (2) nelze vyvozovat ani (i) že pravdy samotných teorií, v nichž je „f“ implicitně definováno, jsou a priori, ani (ii) že apriorita této stipulace je *výsledkem* toho, že je významově-konstitutivní:

takovou se naopak stává na základě toho, že je brána jako apriorní.

Apologetického úkolu proti Horwichevi se v první třetině svého příspěvku ujímají B. Hale a C. Wright. Snaží se ukázat, že Horwicheva kritika platí pouze za předpokladu, že „implicitní definice se chápe jako směřující k nějakému (jedinému) preexistujícímu významu, jako by byla spřízněna s pokusem o *fixování reference*“ (290). Autoři plausibilně poukazují na extrémně realistické implikace takového předpokladu a navrhují alternativu v termínech stipulačních *intencí*, jejíž přijetí podle jejich názoru postačuje k odrazení Horwicheva útoku. Netroufám si rozhodnout, do jaké míry je Haleova a Wrightova obhajoba úspěšná; je však jisté, že rozvinutá polemika má pro otázku udržitelnosti „sémantogenní strategie“ klíčový význam. Pozitivní část své práce věnují autoři rozvinutí navrženého alternativního pojetí sémantických závazků implicitních definic a stanovení některých podmínek pro fungování implicitních definic při vysvětlování apriority.

Věnujme nyní pozornost esejům, jež jsou spjaty s další z Quinových strategií při kritice kategorie apriority. Tato strategie vychází z jeho holistické koncepce poznání, založené na naturalistické bázi. Quine sám chápal svou koncepci primárně jako alternativu k logicko-positivistickému rozlišení (nejvyššíbenější rozpracovanému R. Carnapem) mezi naturalistickou rovinou empirického poznání a rovinou ustavení tzv. „rámcových principů“, od nichž se odvozují standardy správnosti, platnosti a pravdivosti uplatňované na empirické úrovni.

Právě tato distinkce však představovala jak pro Carnapa, tak pro Quina jedinou možnost, jak učinit kategorii apriority smysluplnou: v „jednoúrovňovém“ holistickém pojetí tedy pro tuto kategorii – tvrdí Quine – nezbývá místo. Několik esejí našeho sborníku lze chápat jako kritická zkoumání otázky, zda – a pokud ano, za jakých podmínek – je toto Quinovo tvrzení udržitelné.

Příspěvky Michaela Friedmana *Transcendental Philosophy and A Priori Knowledge: A Neo-Kantian Perspective* a Penelope Maddyové *Naturalism and the A Priori* představují charakteristickou ukázkou zaujetí protikladných stanovisek k této otázce při jinak téměř shodné diagnóze toho, v čem je Quinovu pozici třeba revidovat. Oba shodně argumentují, že vzhledem k faktické podobě vědecké praxe je Quinovo tvrzení, že důvody pro přijetí určitých carnapovských „rámcových principů“ jsou vposled zcela *téhož* druhu jako čistě empirické důvody podporující jakoukoli jinou část quinovské „totální teorie“, třeba odmítnout jako vysoce neplausibilní, neboť lze vykázat alespoň některé jasné případy zdůvodňování dvou zásadně *rozdílných* typů –, „konvencionální“ či „konstitutivní“ úvahy (dále jen „K-úvahy“ atd.) na jedné straně a „empirické“ úvahy na straně druhé. Oba autoři se však zásadně rozcházejí v odpovědích na kruciólní otázku: Postačuje to ke znovuoživení (byť v modifikované podobě) základní Carnapovy ideje, podle níž poznání odpovídající K-úvahám má v relevantním smyslu *apriorní* status? Friedman se za pomoci analýzy paradigmatických případů „vědeckých re-

volucí“ (newtonovské a einsteinovské) snaží ukázat, že K-složku jednotlivých teorií je vskutku třeba chápat jako *apriorní*, totiž ve smyslu toho, co je „konstitutivní pro pojem předmětu [vědeckého] poznání“ (370): apriorní poznatky se tak samozřejmě budou nepřímou vázou na zkušenost; Friedman však zdůrazňuje – a to je pro jeho pozici podstatné –, že rozdíl mezi apriorními a aposteriorními poznatky není správné klást – jak se domníval Quine – v termínech schopnosti odolávat empirické revizi, nýbrž v termínech zásadně odlišné *funkce* obou druhů poznatků při budování vědeckých teorií. – Maddyová však naproti tomu uvádí teoretické důvody pro zápornou odpověď na uvedenou kruciólní otázku. Převážná část jejího textu je věnována kritice neo-carnapovského znovuzavedení kategorie apriority na bázi modifikovaného „dvojúrovňového“ modelu: diskuse statusu Kantova rozlišení mezi transcendentální a empirickou perspektivou při kladení ontologických otázek a paralela s Carnapovým rozlišením úrovní ustavení „rámcových principů“ a jejich empirické aplikace podporují tezi, že „dvojúrovňové“ modely daného typu obecně čelí při určování statusu úvah na vyšší, „meta-“úrovni takovým obtížím, že je lépe je opustit. Závěrem pak Maddyová argumentuje i proti alternativnímu pokusu o zavedení apriority na bázi vykázané vnitřní metodické rozrůzněnosti vědeckého diskursu přímo v rámci quinovského „jednoúrovňového“ modelu: K-hypotézy podle ní ze své povahy nemohou mít vůbec status poznatků, *a fortiori* tedy ani status apriorních poznatků. Maddyová

vá tak kategorii apriority zcela odmítá v intencích quinovského naturalismu; s ohledem na vykázanou vnitřní metodologickou rozrůzněnost ovšem uznává nutnost modifikace Quinovy argumentace.

Friedmanova historicko-induktivní metoda neumožňuje přímou konfrontaci s argumenty Maddyové; k takové konfrontaci však ve své esejí *The Status of Logic* směřuje Stewart Shapiro. Shapiro rovněž předpokládá rozlišení mezi „K-“ a „empirickými“ komponenty v rámci quinovské „sítě přesvědčení“ a i jeho hlavní teze zní, že *jestliže* lze toto rozlišení provést, *pak* některé poznatky jsou *a priori*; na rozdíl od Friedmana se ale při její obhajobě konfrontuje přímo s quinovskou argumentací *contra*, resp. operuje s implikacemi quinovského stanoviska. Soustředí se přitom výhradně na „jednoúrovňový“ model a v rámci „K-složky“ se zaměřuje na základní logické principy, které považuje za *sine qua non* apriority. V nejambicióznějším ze svých argumentů Shapiro dokazuje, že *jestliže* má quinovská myšlenka empirické revidovatelnosti „K-složky“ být vůbec koherentní, pak některé logické principy jsou tzv. „fundamentálně *a priori*“, tj. *a priori* v nejsilnějším smyslu toho, u čeho v procesu ospravedlňování dané apriorní záruky *nikdy* nevstoupí do hry empirické pozorování. Připouští nicméně, že i je-li jeho argumentace úspěšná, nepostačuje pro ustavení apriority ani pro logiku prvního řádu, a že za tím účelem musí do hry vstoupit pojem „lokální apriority“, tj. apriority zhruba v tom smyslu, v němž ji chce rehabilitovat Friedman a v němž možnost její rehabilitace zvažuje

a odmítá Maddyová. Shapirova strategie při obhajobě „lokální apriority“ logiky je negativní: postupně vyvrací quinovské argumenty pro pozici, že „K-složka“ aktuální „totální teorie“ sice platí za to, co se *nyní* chápe jako imunní vůči empirickému vyvrácení, že však proto ještě není na místě charakterizovat ji jako mající typově významný, *apriorní* status. Mj. se tak vyrovnává i s argumentem, s nímž operuje Maddyová, totiž že obsahy „K-složky“ obecně nemají kognitivní status: přijmeme-li zásadu – argumentuje Shapiro –, že objektivita implikuje kognitivitu, pak stačí ukázat, že logika nemůže než mít objektivní status; a právě k takovému závěru nás podle Shapira dovádí důsledná analýza esenciálního rysu *jakékoli* logiky hodné toho jména – totiž, že logické odvozování *zachovává pravdivost*.

Ke Quinovu odkazu se váže též esej Stepheny Yabla *Apriority and Existence*. Yablo se ovšem nezabývá obecnými implikacemi Quinova holismu pro problematiku apriority, nýbrž omezuje se na speciální problém, který pro quinovský přístup vystává: tento přístup totiž implikuje, že argumenty, které zavádějí do naturalistického diskursu abstraktní objekty, jsou podstatně *a posteriori*; Yablo však poukazuje na vysokou plausibilitu dojmu, že abstraktní objekty jsou *a priori* dedukovatelné z jistých široce přijímaných, tzv. „přemostovacích principů“, tj. explikací pravdivostních podmínek jistých tvrzení s pomocí sémantických modelů. Při řešení hrozícího paradoxu pak hájí odvážné tvrzení, že při uplatňování „přemostovacích principů“ nejsme zavázáni mít je za *pravdivé*, a to

v tom smyslu, že otázka existence implikovaných abstraktních objektů je pro užívání oněch principů *irrelevantní*. Za tím účelem rozpracovává koncepci tzv. „existenčních metafor“, jež jsou „esenciální“, tj. nemající doslovné parafráze, a právě jako takové jsou s to plnit – v podobě oněch abstraktních objektů – uvedené kognitivní role. Yablo svůj návrh bohužel nepodporuje kritické diskusi a spokojuje se s vágním výčtem jistých „sugestivních podobností“ mezi společnými atributy třídy abstraktních objektů na jedné straně a esenciálních metafor na straně druhé.

Pokud jde o zbývající práce sborníku, stojí za pozornost především eseje Philipa Kitchera *A Priori Knowledge Revisited*, která je pokusem o zásadní kritiku kategorie apriority zcela mimo bezprostřední quinovský rámec. Kitcher nejprve ukazuje, že veškeré pokusy o koherentní vysvětlení apriorního poznání se redukují na dva základní typy: „slabou“ a „silnou“ koncepci, a argumentuje, že „slabá“ koncepcí (zhruba odpovídající koncepcím hájeným většinou autorů sborníku) vposled vždy zahrnuje – následkem zasazenosti relevantních poznatků do určité tzv. „socio-historické“ struktury konstituce poznání – závislost na tradici, a tedy na zkušenosti, takže údajné „slabě apriorní“ poznatky jsou ve skutečnosti *a posteriori*. Dále uvádí důvody pro své tvrzení, že tento výsledek lze blokovat jedině přiřazením rysu empirické nenarušitelnosti ke kritériím apriority (tj. transformací „slabě“ koncepcí na „silnou“), a konečně ukazuje, že „silně apriorní“ nemůže být žádný poznatek. Kitcher uzavírá, že jsou-li jeho

úvahy správné, je kategorii apriority třeba „transcendovat“ jako vnitřně nekoherentní. Častou námitku proti Kitcherově přístupu reprezentuje ve sborníku Shapirova výtka, že apriorita je zde směřována s nevývratností [infallibility] (333, 348). To je ovšem, domnívám se, značně nepřiměřené podání Kitcherova stanoviska: mělo by být zřejmé, že Kitcher zavádí „silnou“ koncepci jen jako teoretickou extrapolaci poté, co (jak tvrdí) ukázal neudržitelnost širěji přijímané koncepcí „slabě“.

Tyler Burge v eseji *Frege on Apriority* zaujímá k obecné otázce kategorie apriority vstřícnější stanovisko. Na pozadí zkoumání obtíží ve Fregeově pojetí apriority aritmetiky a geometrie navrhuje revizi racionalistického předpokladu, podle něhož se proces apriorního ospravedlňování musí odbyvat *výhradně* v žilvu obecnosti, a jako východisko této revize navrhuje Kantovo rozpracování myšlenky, že v jistých případech mohou zakládat ospravedlnění i poznatky v singulární formě.

Tři další eseje lze charakterizovat jako příspěvky k otázce po rozsahu apriorního poznání, je-li takové poznání možné. Frank Jackson v příspěvku *Representation, Scepticism, and the A Priori* odvážně argumentuje, že kombinace naturalismu, antiskepticismu a přesvědčení o apriorní povaze logických pravd zavazuje k pozici, že jsou i apriorní pravdy, které nejsou logickými pravdami. Martin Davies v eseji *Externalism and Armchair Knowledge* a Bill Brewer v práci *Externalism and A Priori Knowledge of Empirical Facts* různým způsobem hájí tvrzení o sluči-

telnosti apriorního charakteru sebe-poznání s tzv. externalistickou teorií empirického obsahu proti námitce, že takové tvrzení implikuje nepřipustnou inflaci kategorie apriorního poznání, neboť implikuje možnost takového neempirického poznání vnějšího světa, které je intuitivně zcela nepřipustné.

Vazba zbývajících dvou příspěvků na problematiku apriority je dosti volná. Quassim Cassam v eseji *Rationalism, Empiricism, and the A Priori* zkoumá, v jakém smyslu se pojetí apriority může stát fungujícím kritériem pro charakterizování epistemologických pozic v termínech tradičního rozlišení mezi empirismem a racionalismem. Příspěvek Thomase Nagela *The Psychophysical Nexus* představuje o sobě nepochybně zajímavý pokus o post-kripkeovské zmapování možných východisek pro obhajobu teze (kladené v kontextu závazků implikovaných v odmítnutí funkcionalistických a kausálně-behavioristických přístupů k mentálnímu v rámci filosofie mysli), že mentální procesy jsou identické s fyzickými nutně, ale nikoli analyticky; s ohledem na téma sborníku jej však lze číst v nejlepším případě jako nepřímou diskusi role apriorní argumentace ve speciálním kontextu problematiky dualismu mysli a těla.

Provedené rozbory dostatečně ozřejmují, že kniha v žádném případě nemá charakter jakéhosi *úvodu* do současných diskusí ohledně apriority. Většina esejů znalost celkové situace

naopak již předpokládá a čtenář je bez přípravy vržen přímo do ohniska argumentace, artikulované obvykle vysoce technickým a abstraktním jazykem. Krátce – sborník je určen především specializovanému odbornému publiku a pro méně sběhlé zájemce bude užitečné – ne-li nezbytné – sáhnout před jeho prostudováním po přístupnějších publikacích.

Pokud jde o technickou stránku, je sborník doplněn krátkými medailóny přispěvatelů a solidním rejstříkem. U renomovaného nakladatelství, jakým bezesporu Oxford University Press je, překvapí nezvyklé množství (několik desítek!) tiskových a/nebo redakčních chyb.

Tento technický nedostatek nicméně nemůže narušit celkový výtečný dojem. Sborník dokládá mimořádnou úroveň a dynamický charakter současného angloamerického epistemologického bádání a přinejmenším u některých esejí – Boghossianovy, Fieldovy, Haleovy & Wrightovy, Horwichovy, Kitcherovy, Peacockovy či Shapirovy – pokládám za dosti pravděpodobnou prognózu na zadní obálce knihy, podle níž prezentované práce „zřejmě zásadně ovlivní další výzkum týkající se [apriority]“. V každém případě sborník ukazuje, že navzdory jistým novodobým peripetiím není prominentní postavení, jemuž se problematika apriority v rámci epistemologie historicky vždy těšila, ani v současnosti výrazněji narušeno.

Jan Palkoska